

УДК 336.71

Вольська С.П.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту банківської діяльності
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКУ

У статті проаналізовано різноманітні аналітичні методи оцінювання фінансової стійкості банків та запропоновано їх класифікацію. Здійснено порівняльну характеристику методів оцінювання фінансової стійкості банків.

Ключові слова: методи оцінювання фінансової стійкості банку, метод коефіцієнтів, рейтинг, рейтингові методи, математично-статистичні методи.

Вольская С.П. СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДОВ ОЦЕНКИ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ БАНКОВ

В статье проанализированы различные аналитические методы оценки финансовой устойчивости банков и предложена их классификация. Осуществлена сравнительная характеристика методов оценки финансовой устойчивости банков.

Ключевые слова: методы оценки финансовой устойчивости банка, метод коэффициентов, рейтинг, рейтинговые методы, математико-статистические методы.

Voiska S.P. COMPARATIVE DESCRIPTION OF METHODS OF EVALUATION OF FINANCIAL SUSTAINABILITY OF BANKS

In the article the various analytical methods of evaluation of financial sustainability of banks are analysed and their classification is offered. Comparative description of methods of evaluation of financial sustainability of banks is carried out.

Keywords: methods of evaluation of financial sustainability of bank, method of coefficients, rating, ratings methods, mathematical and statistical methods.

Постановка проблеми. Проблема фінансової стійкості банків не втрачає своєї актуальності в контексті її значення для стабільного й збалансованого розвитку економіки України та її інтеграції у світове господарство. Потужна банківська система – це атрибут суверенності держави та її фінансова безпека. Тому пошук ефективних методик оцінювання фінансової стійкості відповідає потребам створення дієвих антикризових програм і проєктів у банківській сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми та особливості проведення оцінювання фінансової стійкості банків широко висвітлено у працях закордонних та вітчизняних вчених і науковців. Зокрема, у наукових працях А.М. Мороза [5], А.М. Герасимовича [3], Е.Б. Ширинської, Ю.С. Масленченкова [1], Р.І. Тиркало [4], З.І. Щибиволок [4] висвітлено сутність та особливості використання різноманітних методик для оцінки банківської діяльності, розглянуто основні їх недоліки та переваги, визначено їх роль для оцінки банківської діяльності та зміцнення надійності банків.

Постановка завдання. Метою статті є:

- дослідити та структурувати методи оцінювання фінансової стійкості банків;
- порівняти характеристику методів оцінювання фінансової стійкості банків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна економічна література містить різноманітні підходи до оцінювання фінансової стійкості банків, які відрізняються параметрами, на які вони орієнтовані, показниками, на які спираються, і навіть способами представлення результатів. Усю сукупність аналітичних методів слід класифікувати на три основні групи: методи коефіцієнтів, рейтингові методи, математично-статистичні методи (рис. 1).

Найбільш простим є метод коефіцієнтів. Він ґрунтується на співставленні статей банківської звітності та широко використовується для виявлення кількісних взаємозв'язків між різними розділами та групами балансових статей [1, с. 80]. Крім того, його

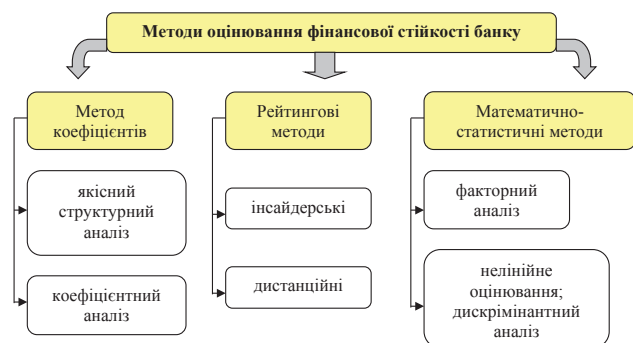

Рис. 1. Класифікація методів оцінювання фінансової стійкості банку

взято за основу при формуванні методики розрахунку обов'язкових економічних нормативів НБУ [2, с. 90]. Метод коефіцієнтів включає два блоки: якісний структурний аналіз та коефіцієнтний аналіз.

Якісний структурний аналіз передбачає експертну оцінку величини, якості і основних тенденцій розвитку банківської діяльності. Коефіцієнтний метод передбачає формування переліку показників і коефіцієнтів, які дають можливість для повного, глибокого і всебічного дослідження банку. Слід зазначити, що жоден інший спосіб не дозволяє так детально дослідити діяльність банку та виявити специфічні риси його функціонування, як розгорнутий коефіцієнтний аналіз.

Відмітимо, що для оцінювання фінансової стійкості коефіцієнтним методом коефіцієнти найчастіше розподіляють на смислові групи, зокрема, в банківській діяльності найхарактернішими групами є такі, як: ліквідність, платоспроможність, ефективність управління, рентабельність, фінансова стійкість, ділова активність тощо (табл. 1).

Дослідження різноманітних літературних джерел дає підстави констатувати, що нині розроблено

Таблиця 1
**Наукові погляди щодо переліку коефіцієнтів
 у коефіцієнтному аналізі фінансової стійкості банку**

Автор	Коефіцієнти
Ю.С. Масленченков [1, с. 82]	– співвідношення залучених і власних коштів; – співвідношення основного капіталу та валових власних коштів; – співвідношення строкових депозитів і рахунків до вимоги.
А.М. Герасимович [3, с. 555]	– коефіцієнт надійності; – коефіцієнт фінансового важеля; – коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів; – коефіцієнт захищеності доходних активів власним капіталом; – мультиплікатор капіталу.
Р.І. Тиркало, З.І. Щибиволок [4, с. 135, с. 140–142]	фінансова стійкість визначається через аналіз взаємозв'язку коефіцієнтів, що оцінюють ресурсний потенціал банку (пасиви), його використання в активах, у окремих вкладеннях в інвестиції, у кредитний портфель, у матеріально-технічне забезпечення.
А.М. Мороз [5, с. 507–552]	фінансова стійкість визначається через аналіз показників ліквідності, платоспроможності, ризиків, прибутковості, нормативів НБУ.

значну кількість різних аналітичних показників та коефіцієнтів, для яких характерна множинність способів відображення одних і тих самих економічних величин.

Слід зауважити, що відомими методиками коефіцієнтного аналізу серед зарубіжних є такі:

– BAKIS (BAKred Information System), яку використовує Центральний банк Німеччини і Федеральне відомство контролю за банками з 1997 р. [6]. Методика складається з 47 коефіцієнтів, з яких 19 оцінюють кредитний ризик, 16 – ринковий ризик, 2 – ризик ліквідності, 10 – прибутковості банку;

– BMS (Bank Monitoring Screens), яка використовується в США. Методика охоплює 39 коефіцієнтів і 35 параметрів, що належать до ринку капіталів.

Таким чином, коефіцієнтний метод дає можливість здійснити деталізований розрахунок параметрів, які характеризують різноманітні сторони діяльності банківської установи. Це має свої переваги та недоліки. Позитивним є те, що за допомогою цього методу можна обчислити багато важливих показників фінансової стійкості банку. Проте цей метод є громіздким, що ускладнює виявлення загальних тенденцій, не дає можливості зробити узагальнюючої оцінки фінансової стійкості банку, визначити переваги одного банку над іншим.

Коефіцієнтний аналіз доцільно застосовувати як основу для діагностики внутрішнього стану банку, як базу для інших методів оцінювання, які дозволяють визначити фінансову стійкість однією кількісною величиною, або як засіб уточнити чи деталізувати отримані іншим методом висновки, дослідити причини їх виникнення.

З огляду на те, що коефіцієнтний метод ґрунтується на банківській бухгалтерській звітності, певна частина якої є конфіденційною інформацією, закритою для сторонніх, його можна рекомендувати для використання службам внутрішнього аудиту банку, наглядовими органами НБУ, аудиторськими фірмами, іншими суб'єктами, які володіють доступом до необхідної інформації.

До наступної групи методів оцінювання фінансової стійкості банку належать рейтингові системи оцінювання. Рейтинг – це процедура аналізу, в результаті якої об'єкт, що аналізується отримує певну оцінку, тобто потрапляє під характеристику, яка відповідає його теперішньому фінансовому стану і прогнозу діяльності. Рейтинги результатів діяльності банків дають додаткову аналітичну інформацію для оцінювання тенденцій розвитку банківської системи та фінансових ризиків. Традиційно в більшості рейтингів виокремлюють п'ять характеристик: достатність капіталу, якість активів, ліквідність балансу, рівень прибутковості активів і якість банківського менеджменту.

Розрахунок показників за рейтинговими системами допомагає виявляти напрямки розвитку кредитно-фінансового ринку та робити висновки про стан банківської системи. Кредиторам і вкладникам вона допомагає визначитись у виборі банку для розміщення тимчасово вільних коштів, а керівництву банку – визначити подальшу політику розвитку банківської діяльності.

Усю сукупність рейтингових оцінок розподіляють на дві групи: інсайдерські (UBSS, ROCA, BOPEC, CAMEO) та дистанційні (CAMELS, PATROL, CAEL, ORAP, CAMELS (в складі BASIC), система своєчасного застереження проблем). Перша група включає методи, що передбачають оцінювання фінансової стійкості всередині банку. Друга група методів передбачає оцінювання фінансової стійкості банку за матеріалами, які містяться у відкритій фінансовій звітності.

Найбільш відомими рейтинговими системами оцінювання фінансової стійкості та надійності банків серед країн СНД стали розроблена групою експертів Sheshunhoff Bank (США) рейтингова система CAMELS та методика, розроблена на пострадянському просторі групою експертів під керівництвом В.С. Кромонова.

Варто зазначити, що країни, які беруть за основу рейтингову методіку, поступово вносять в неї корективи з урахуванням особливостей свого розвитку. Наприклад, Народний банк Польщі у процесі оцінювання за методикою CAMELS докладніше аналізує якість внутрішнього контролю та аудиту, ефективність інформаційних систем; Органи банківського нагляду Чехії, використовуючи рейтингову систему CAMELS, особливу увагу приділяють якості менеджменту.

Відмітимо, що на методиці оцінки CAMELS базується методика рейтингових оцінок НБУ, яка здійснюється на основі Положення про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS № 171, затвердженого постановою Правління Національного банку України 08.05.2002 р. зі змінами та доповненнями [7]. Для адаптації методики CAMELS до вітчизняної банківської системи НБУ додатково врахував такі фактори, як: місткість фінансового ринку, рівень розвитку інфраструктури, ступінь стабільності банківської системи. Таким чином, за допомогою системи CAMELS можна виявити слабкі місця у діяльності банку, що визначає в майбутньому відношення органів банківського нагляду.

Дослідження рейтингових методів дозволяють зробити певні висновки. По-перше, всі рейтинги фінансової стійкості банків будуються на основі використання 4–6 фінансових показників. Проте це не означає, що їх не достатньо для обґрунтованої оцінки. Використання великої кількості показників тільки ускладнює їх розрахунки. Тому надзвичайно

важливо правильно провести відбір показників для оцінки фінансової стійкості банку.

По-друге, під час розрахунку остаточного балу фінансової стійкості виникає лінійна залежність між показниками, які включені в розрахунок. Це дещо знижує точність моделі. Адже відібрані показники по-різному впливають на показник фінансової стійкості, а будь-яке стиснення інформації викривляє уяву про об'єкт дослідження. Крім того, оптимальне значення базових коефіцієнтів визначається переважно експертним шляхом, що також призводить до зниження якості показників. З метою підвищення визначення рейтингу фінансової стійкості потрібно використовувати економіко-статистичні методи визначення базових коефіцієнтів.

По-третє, оприлюднена банківська звітність не завжди є достовірною. Це обмежує можливості проведення рейтингової оцінки дистанційними методами, знижує їх результативність.

По-четверте, рейтингові методи оцінювання є відносно простими в обрахунок через визначення однієї кількісної характеристики. Це дає можливість здійснювати порівняльний аналіз між великою кількістю банків. Крім того, інформація, яка використовується для аналізу, не є конфіденційною.

Таким чином, рейтингові методи оцінювання банків мають відображати реальну ситуацію в банківському секторі. Однак вони не завжди дозволяють передбачити зміни надійності й стійкості банків. Точність результатів складається з якості інформаційної бази та знань особливостей конкретних методик розрахунку. У сукупності це дає можливість об'єктивно визначати місце банків у системі кількісних показників банківської діяльності.

Найточнішим підходом до оцінювання фінансової стійкості банку є математично-статистичні методи (SEER Rating, SCOR, SEER Risk Rank, Bank Calculator – OCC, SAABA, модель оцінки перспективної фінансової стійкості банку (Г.Г. Фетісова), методика рейтингу динамічної фінансової стабільності банків (О.М. Кармінський, А.Є. Петров). Їх особливість полягає в тому, що вони: 1) оцінюють фінансову стійкість банку на перспективу, що дає змогу завчасно вжити заходів для уникнення втрат; 2) використовують тільки кількісні дані та комплексні статистичні модулі, програми й підходи (дискримінантний аналіз) для підготовки висновків щодо перспектив розвитку банку; 3) якісні характеристики при побудові зазначених моделей не враховують.

Математично-статистичні методи є найновішим інструментом оцінювання фінансової стійкості банків і, хоча в науці вони є загальноновизнаними, однак були впроваджені у практику зарубіжних країн протягом останніх 10–15 років. У деяких країнах вони знаходяться лише у стані розробки. Їх обмежене використання можна пояснити математичною складністю та потребою володіння знаннями в галузі теорії ймовірності та математичної статистики. Варто зазначити, що математично-статистичні методи дають змогу при використанні неконфіденційної інформації здійснювати глибокий та ґрунтовний аналіз та отримати більш об'єктивну оцінку фінансової стійкості банку, ніж це можливо рейтинговими методами, які вимагають врахування експертних уподобань.

Одним зі складових математично-статистичних методів є методи на основі факторного аналізу. Суть цих методів полягає у визначенні групи факторів, які найбільше впливають на фінансову стійкість банку.

Сукупність цих факторів встановлює межу, перетин якої засвідчує виникнення в банку проблем. Методи на основі факторного аналізу дають можливість контролювати не лише міру фінансової стійкості, а й причини, які її зумовили, що знаходить своє відображення у факторах.

Методи, в яких використовується дискримінантний аналіз та нелінійне оцінювання, дозволяють встановити межу між фінансово стійкими та нестійкими банками на основі декількох змінних одночасно та згрупувати їх у дві чіткі підмножини за їх фінансовою стійкістю. Додатково дискримінантний аналіз та нелінійне оцінювання дають можливість контролювати рівень хибних класифікацій і таким чином оцінити якість зроблених висновків.

Слід зазначити, що математично-статистичні методи в в основному не придатні для аналізу окремих банків і потребують врахування характеристик всієї сукупності. Тому вбачається за доцільне рекомендувати математично-статистичні методи для дистанційного аналізу групи банків або банківської системи в цілому.

Проведений аналіз методичних підходів до оцінювання фінансової стійкості банку дає можливість зробити висновки про переваги та недоліки кожного з них (табл. 2).

Таблиця 2
Порівняльна характеристика методів оцінювання фінансової стійкості банків

№ п/п	Ознака	Метод коефіцієнтів	Рейтингові методи	Математично-статистичні методи
1.	Доступність інформаційної бази	–	+	+
2.	Простота обчислень	+	+	–
3.	Точність аналізу	+	–	+
4.	Комплексність аналізу	+	+	+
5.	Можливість узагальненої оцінки	–	+	+
6.	Громіздкість	+	–	–
7.	Можливість порівняльного аналізу для великої кількості банків	–	+	+
8.	Експертні технології	–	+	+
9.	Математична складність	–	–	+
10.	Програмне забезпечення	–	–	+

Слід зауважити, що здебільшого методи оцінювання фінансової стійкості банку побудовані на основі кількісного аналізу фактів і подій, що вже відбулися, тобто констатують фінансову стійкість як статичну величину. Крім того, більшість методів характеризує фінансову стійкість за допомогою кількох коефіцієнтів, які часто є різнонаправленими. Це не дає можливості отримати об'єктивну оцінку стійкості через недостатність урахування реальних причин фінансової нестабільності вітчизняних банків. Тому існує необхідність розробки інтегральних оцінок фінансової стійкості банку.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, сукупність методів оцінювання фінансової стійкості банку покликана комплексно вивчити та відобразити діяльність банку для об'єктивного оцінювання досягнутих фінансових результатів, виявити резерви підвищення прибутковості за прийнятного рівня

ризик. Мета проаналізованих методів полягає у підвищенні ефективності управлінського процесу, спрямованого на збільшення ринкової вартості банківської установи. Усі методи спираються на схожий перелік показників та нормативних значень, які апробовано впродовж тривалого застосування у банківській практиці. Розглянуті методи оцінювання мають низку відмінностей, що пов'язано з історичними, структурними особливостями розвитку банківських систем, зокрема, в одних країнах пріоритетного значення надають коефіцієнтним методам (у Німеччині базовою залишається система BAKIS), а в інших – рейтинговим (США, Польща, Чехія, Україна та ін.).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Масленченков Ю.С. Финансовый менеджмент в коммерческом банке: фундаментальный анализ / Ю.С. Масленченков. – М. : Перспектива, 1996. – 160 с.
2. Інструкція про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків : постанова Правління НБУ № 141 від 14.04.1998 р.
3. Аналіз банківської діяльності : підручник / [А.М. Герасимович, М.Д. Алексеєнко, І.М. Парасій-Варгуненко та ін.] ; за ред. А.М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2003. – 599 с.
4. Тиркало Р.І. Фінансовий аналіз комерційного банку: основи теорії, експрес-діагностика, рейтинг / Р.І. Тиркало, З.І. Щибиволок. – К. : Слобожанщина, 1999. – 236 с.
5. Иванов В.В. Анализ надежности банка : практ. пособ. / В.В. Иванов. – М. : Русская деловая литература, 1996. – 320 с.
6. German Supervisory Authority, 1997. The BAKIS system. Internal presentation paper. December 1997.
7. Положення «Про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0171500-02>.
8. Вовк В.Я. Діагностування кризи з боку центральних банків: зарубіжний та вітчизняний досвід / В.Я. Вовк, Ю.В. Дмитрик // Вісник Національного банку України. – 2013. – № 3. – С. 20–25.
9. Zaghoudi, T., 2013. Bank Failure Prediction with Logistic Regression. International Journal of Economics and Financial Issues, 3(2), pp. 537–543 [online] Available at: <http://www.econjournals.com/index.php/ijefi/article/view/442/pdf>.

УДК 336.717.061.1

Гагауз В.Н.
*начальник управління експертної оцінки
та аналізу ліквідності застав АБ «Південний»,
аспірант кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету*

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТАНДАРТІВ ОЦІНКИ ПОЗИКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Розглянуто міжнародні та національні стандарти оцінки позикового забезпечення. Виявлено недоліки в регулюванні процесів оцінки майна для цілей кредитування. Запропоновано механізм розрахунку заставної вартості.

Ключові слова: стандарти оцінки, забезпеченість кредиту, заставна вартість, дисконт.

Гагауз В.Н. ТРАНСФОРМАЦИЯ СТАНДАРТОВ ОЦЕНКИ ССУДНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ

Рассмотрены международные и национальные стандарты оценки ссудного обеспечения. Выявлены недостатки в регулировании процессов оценки имущества для целей кредитования. Предложен механизм расчета залоговой стоимости.

Ключевые слова: стандарты оценки, обеспеченность кредита, залоговая стоимость, дисконт.

Hahauz V.N. TRANSFORMATION OF LOAN EVALUATION STANDARDS

The article deals with international and national standards of loan evaluation. There are some weaknesses identified in the regulation of the processes of property valuation for lending purposes. The mechanism for loan evaluation calculation is proposed.

Keywords: evaluation standards, loan, loan value, discount.

Постановка проблеми. Найбільш важливим аспектом роботи із заставним майном є його оцінка. Недостатня увага до сфери оцінки майна для цілей кредитування і його нормативного регулювання спричинили істотні втрати у банківській системі країни через проблеми, пов'язані з відшкодуваннями за рахунок реалізації забезпечення. Важливим кроком у трансформації стандартів оцінки позикового забезпечення є вдосконалення механізмів розрахунку заставної вартості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми оцінки вартості позикового забезпечення, розвитку заставних механізмів досліджено у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, а саме: У. Владичина, В. Кабушкіна, Н. Костюченко, Л. Кузнецова, В. Рослова, М. Федотова.

Більшість українських та зарубіжних дослідників розглядають оцінку забезпечення банківських позик у вартісному вираженні, застосовуючи стандартні

методики оцінки ринкової та ліквідаційної вартості. Питання механізму розрахунку заставного дисконту порушено у праці В. Рослова [1, с. 107]. Розмір заставного дисконту залежить від виду майна та способу його реалізації. М. Федотова розглядає заставний дисконт як співвідношення ринкової та заставної вартості, пов'язуючи механізм його розрахунку з витратами на повернення стягнення [2, с. 24]. Л. Кузнецова зазначає важливість і можливості мінімізації витрат, пов'язаних із поверненням стягнення на заставлене майно [3, с. 58]. На думку Н. Костюченко, єдиної уніфікованої формули для розрахунку дисконту банки не мають [4, с. 200].

Отже, питання взаємозв'язку розміру заставного дисконту з ризиками позикового забезпечення потребують подальшого дослідження, оскільки вчені не приділяли їм належної уваги.

Мета статті. Аналіз застосовуваних банками стандартизованих підходів до оцінки забезпечення кре-